Eduskunta
Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
TyV@eduskunta.fi

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta tiistai 27.9.2016 klo 12:15 / HE 134/2016 vp / Asiantuntijapyyntö

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2017

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on pyytänyt Suomen Yrittäjiltä lausuntoa otsikossa mainitussa asiassa, minkä johdosta esitämme kunnioittavasti seuraavaa.

Suomen taloustilanteesta

Suomen talouden tilanteessa on nähtävissä pientä piristymistä. Pk-yrittäjien odotukset tulevasta ovat kohentuneet ja myös taloustilastot osoittavat varovaista kasvua. Kotimainen kysyntä kasvaa suhdannetilanteeseen nähden hyvää vauhtia yksityisen kulutuksen ja yksityisten investointien vetäminä. Vientisektorin ongelmat jatkuvat edelleen.

Huolimatta talouden hienoisesta piristymisestä Suomen taloustilanne tulee pysymään lähivuodet vaisuna. BKT:n ja varsinkaan teollisuustuotannon taso eivät ole saavuttaneet finanssikriisiä edeltänyttä tasoa. Konsensusnäkemyksen mukaan kuluvan ja seuraavien parin vuoden ajan talouskasvu tulee olemaan noin prosentin luokkaa ja kasvu kertyy miltei kokonaan kotimaisesta kysynnästä eli pääosin yksityisestä kulutuksesta ja yksityisistä investoinneista.

Suomen talouden ehdottomasti suurin ongelma on reaalitalouden heikko kehitys. Vienti on kasvanut ja tulee kasvamaan maailmankauppaa hitaammin tarkoittaen markkinaosuuksien menettämistä. Markkinaosuuksien menettämisen taustalla on Suomen akuutti kilpailukykyongelma.

Vaatimaton reaalitalouden kehitys tarkoittaa myös, että julkisen talouden heikkoon tilanteeseen ei ole odotettavissa merkittävää käännettä. Julkinen talous on edelleen alijäämäinen tarkoittaen velkasuhteen nousua tulevaisuudessa. Huomionarvoista on sosiaaliturvarahastojen ylijäämän sulaminen johtuen demografisesta muutoksesta ja sijoitusten tuottoihin vaikuttaneesta vaikeasta markkinatilanteesta. Talouspolitiikassa ei edelleenkään ole riittävässä määrin sisäistetty sitä, että julkisen talouden tilanteen parantaminen ei tule tapahtumaan pienillä järjestelmän viilauk-

silla. Vain kotitalouksien ja yritysten käyttäytymiseen vaikuttavat reformit, joilla parannetaan avoimen sektorin kilpailukykyä, tulevat johtamaan parempaan lopputulokseen. Koko kansantalouden tasolla olennaista on myös julkisten menojen kriittinen tarkastelu.

Suomen työmarkkinat tarvitsevat rakenneuudistuksen

Kuva työmarkkinoista on kaksijakoinen. Toisaalta viimeaikaiset julkaisut osoittavat työttömyysasteen trendin kääntyneen hienoiseen laskuun ja työllisten määrä on ollut pienoisessa nousussa. Toisaalta rekisteripohjaisen aineiston mukaan työttömien työnhakijoiden määrä ei olisi juurikaan laskenut. Negatiivista on myös se, että pitkäaikaistyöttömien määrä on edelleen nousussa ja myös piilotyöttömien määrä edelleen kasvaa. Lisäksi työvoiman ulkopuolelle siirtyy etenkin parhaassa työiässä olevia. Kokonaisuudessaan ns. laajan työttömyyden piirissä on jo yli 450 000 yksilöä. Työmarkkinoiden toimimattomuuden seurauksena liian suuri osa ihmisistä tulee syrjäytymään lopullisesti ja tästä aiheutuvat inhimilliset ja taloudellisia kustannukset nousevat talouden kantokykyyn nähden liian korkeiksi.

Suomen Yrittäjät korostaa, että hallituksen ohjelma sisältää oikeita ja hyviä kirjauksia tarvittavista uudistuksista. Euroopan maissa on kyetty merkittäviin työllisyyttä lisänneisiin työmarkkinoiden rakenne- ja sääntelyuudistuksiin, jotka Suomessa ovat edelleen tekemättä. Työttömyyden nujertaminen ja työllisyysasteen nostaminen edellyttävät uudistuksia myös meillä. Tätä tosiasiaa ei voida väistää.

Kilpailukykysopimus on liike oikeaan suuntaan, mutta täysin riittämätön. Sopimus ei ole rakenneuudistus eikä muuta työmarkkinoita joustavampaan suuntaan ja siten riittävästi vaikuta siihen, että yritysten tarvitsema tuotantopanos olisi saatavilla kilpailukykyisin ehdoin.

On äärimmäisen valitettavaa, että kilpailukykysopimuksella pyritään lukitsemaan tärkein Suomen tarvitsema työmarkkinauudistus eli paikallisen sopimisen lisääminen. Myös työttömyysturvajärjestelmän uudistaminen työttömiä aktivoivaan suuntaan näyttää olevan vaikeaa. On selvää, että Suomi ei voi pärjätä ilman, että rohkeita uudistuksia uskalletaan tehdä sekä työn kysynnän että tarjonnan lisäämiseksi.

Vastuu uudistuksista ja päätöksistä on hallituksella ja eduskunnalla, vaikka samalla on tärkeää, että eri tahot osallistuvat kattavasti valmisteluun ja niitä kuullaan.

Talousarvioesityksen työllisyystoimenpiteistä

Työnhakijoiden palveluprosessien kehittäminen

Talousarvioesitykseen sisältyy toimenpiteitä työllisyyden ja yrittäjyyden edistämiseksi. Osana hallituksen työllisyyspakettia TE-toimistojen toimin-

tamenoihin ehdotetaan 17 miljoonan euron lisäystä käytettäväksi palvelutoiminnan tehostamiseen siten, että kaikille työttömille työnhakijoille laaditaan työllistymissuunnitelma ja järjestetään 3 kuukauden välein haastattelu sekä varmistetaan sanktiosäännöstön toimeenpano nykylainsäädännön puitteissa.

Työnhakijan haastattelun järjestämisellä ja työllistymissuunnitelman tarkistamisella kolmen kuukauden yhdenjaksoisen työttömyyden välein pyritään edistämään työnhakijoiden palveluprosessia ja lyhentämään työttömyysjaksoja. Muutokset ovat sinänsä kannatettava, mutta niihin liittyy useita kysymysmerkkejä sekä haasteita.

TE-toimistojen työtaakka lisääntyy huomattavasti. On arvioitu, että pelkästään Uudellamaalla uudistus tarkoittaa 2000–3000 haastattelua arkipäivää kohden, kun niitä tällä hetkellä järjestetään joitakin satoja. On tärkeää, että haastatteluissa, toteutetaan ne sitten TE-toimistossa tai ostopalveluna yksityisissä yrityksissä, keskitytään nimenomaisesti siihen, miten työnhaku on edennyt ja miten sitä voisi parantaa.

Haastattelujen ulkoistaminen osaksi yksityisille yrityksille on kannatettava uudistus ja voi parantaa työnhakijoiden työllistymistä esimerkiksi korkeakoulutettujen osalta. Katsomme, että erityistä huomiota on kiinnitettävä siihen, että haastatteluja suorittaville toimijoille luodaan selkeät insentiivit ja kannusteet siten, että niitä palkitaan nimenomaisesti onnistuneiden työllistymiseen johtavien tulosten, ei pelkästään suoritettujen haastatteluiden perusteella. Kannustimissa ja palkitsemisessa tulisi lisäksi ottaa erillisenä kriteerinä huomioon se, millaisiin työsuhteisiin työnhakijat toimenpiteiden kautta työllistyvät.

Työttömyysturvajärjestelmän kehittämistä on välttämätöntä jatkaa, jotta yhä useampi työtön päivittäisi osaamistaan ja saisi töitä. Esimerkiksi työttömälle maksettavia sosiaalietuuksia opiskelun ajalta olisi kehitettävä ja työttömyysturvan tasoa porrastettava. Työttömyysturvan porrastaminen tavalla, jossa korvaustaso alenee työttömyyden keston perusteella, aktivoi ihmisiä työnhakuun ja on myös taloudellisesti tehokasta työvoimapolitiikkaa.

Työttömyysetuuksien käyttötarkoituksen laajentaminen

Lisäksi hallitus antaa eduskunnalle talousarvioesitykseen liittyvän esityksen laiksi, jonka mukaisesti aktiivitoimenpiteiden määrää lisätään laajentamalla työttömyysetuuksien käyttötarkoitusta. Valtion työttömyysetuuksiin osoittamia määrärahoja käytetään liikkuvuusavustuksen, starttirahan ja palkkatuen rahoittamiseen. Palkkatuettua työtä ja yrittäjiksi ryhtyville työttömille maksettavaa starttirahaa rahoitetaan työttömyysetuuksiin varatuista määrärahoista siten, että niistä rahoitetaan peruspäivärahan määrä ja sen ylittävä osa rahoitetaan työllisyysmäärärahoista.

Esitettävät muutokset ovat kannatettavia. Suomen Yrittäjät toteaa kuitenkin, että yksin työvoimapalveluilla ja työllisyys-

/työttömyysmäärärahoilla ja niiden uudelleenallokoinnilla ei voida merkittävästi ja pitkäjänteisesti vaikuttaa työttömyyteen. Palkkatuen ongelmana on yrityksiltä saatujen tietojen perusteella sen byrokraattisuus. Lisäksi on vain vähän selvityksiä palkkatuen vaikutuksista myöhempään työllistymiseen. Olisikin tärkeää, että asiaa tutkittaisiin.

Nykyisessä palkkatukijärjestelmässä lähtökohtana on, että tuetaan työnantajaa. Rakenteita tulisi muuttaa niin, että tulonsiirto suunnataan suoraan yksilölle. Tällöin yritys voi maksaa palkkaa henkilön tuottavuuden mukaan, ja tarvittaessa toimeentuloa täydennetään tulonsiirroilla. Tämä vähentää yritykseltä palkkaukseen liittyvää byrokratiaa, helpottaa siten työllistämistä ja parantaa työllisyyttä. Tulonsiirrosta voidaan vähitellen luopua, kun työntekijän tuottavuus ja sitä kautta palkka nousee.

Paikallisen sopimisen lisääminen parantaisi työllisyyttä

Suomen ongelmana on suomalaisten työmarkkinoiden jäykkyys, johon on saatava muutoksia työllisyysasteen parantamiseksi. Avainasemassa tältä osin on työpaikkasopimisen lisääminen ja työlainsäädännön joustavoittaminen. Hallituksen on uudistettava työmarkkinoita rohkeasti. Talousarvioesityksessäkin on todettu, että monet kansainväliset järjestöt (mm. IMF ja OECD) korostavat talouden rakenteiden uudistamisen merkitystä uuden kasvun käynnistäjänä.

Hallitusohjelman mukaisesti toteutettava paikallisen sopimisen merkittävä lisääminen olisi tärkeä työllisyyttä parantava reformi. Samalla olisi joustavoitettava työlainsäädäntöä ja lisättävä tervettä kilpailua työmarkkinoilla. Katsomme, että lainsäädännössä on annettava nykyistä enemmän tilaa työehtojen markkinaehtoiselle määräytymiselle.

Kansainvälisten tutkimusten perusteella[1] on nähtävissä, että tuottavuuden mukaan joustava palkkaus vahvistaa myös työllisyyskehitystä laskematta keskimääräistä palkkatasoa välttämättä lainkaan, vaikka se lisääkin palkkahajontaa. Palkkahajonta ei kuitenkaan välttämättä kasva sosioekonomisten tai muiden ryhmien (esim. sukupuoli) välillä, vaan nimenomaan ryhmien sisällä seuraten vahvemmin henkilökohtaista tuottavuutta.[2]

Ruotsalaistutkimus antaa tilastollista tukea sille, että palkkauksen yksilöllistyminen on lisännyt myös työn tuottavuutta Ruotsissa.[3] Toisen ruotsalaistutkimuksen mukaan niillä työntekijöillä, jotka neuvottelevat palkkansa paikallisesti itse, on tilastollisesti merkitsevästi korkeammat kuukausi-

[1] Paikallista sopimista koskevia tutkimuksia on laajemmin käsitelty esimerkiksi Työ- ja elinkeinoministeriön Työpoliittisessa aikakauskirjassa 2/2016.
[2] Stokke, T. A. (2008) The Anatomy of Two-tier Bargaining Models. European Journal of Industrial Relations.
[3] Lundborg, P. (2005) Individual Wage Setting, Efficiency Wages and Productivity in Sweden. FIEF Working Paper Series. Stiftelsen fackföreningsrörelsens Institut för Ekonomisk Forskning.

palkat kuin niillä, joilla neuvottelun hoitaa ammattiliitto suuremman työntekijäjoukon puolesta joko paikallisesti tai keskitetysti.[4]

Saksassa ns. avaamislausekkeet, jotka mahdollistavat työehtosopimuksen määräyksistä poikkeamisen työpaikkakohtaisella sopimisella, ovat voimistaneet palkkauksen yhteyttä tuottavuuteen.[5] (Heinbach 2005)

Toisen saksalaistutkimuksen mukaan paikallisen sopimisen avauslausekkeet kohottavat palkkatasoa niissä yrityksissä, joissa avauslausekkeita ei ole käytetty. Yritykset siis maksavat eräänlaista ”preemiota” jouston mahdollisuudesta, vaikkeivät sitä käyttäisi.[6]

Niissä maissa, joissa työehdoista voidaan sopia laajemmin työpaikoilla, on parempi työllisyys ja alhaisempi työttömyys kuin Suomessa. Olennaista on havaita, että paikallinen sopiminen tuo tarvittavaa joustoa nopeasti muuttuvaan markkina- ja kilpailutilanteeseen, joka vaikuttaa jokaisen yrityksen toimintaan Suomessa. Jousto tapahtuu kumpaankin suuntaan eikä paikallisen sopimisen tavoitteena ole palkkojen alentaminen.

Mahdollisuus järjestellä työaikoja nykyistä joustavammin on avainasemassa siinä, että resurssit saadaan tehokkaasti käyttöön silloin, kun niitä tarvitaan. Onkin tärkeää, että hallitus on käynnistänyt jo vanhentuneen työaikalainsäädännön modernisoinnin.

Suomen Yrittäjät

Janne Makkula
työmarkkinajohtaja, varatuomari

[4] Granqvist, L. & Regnér, H. (2008) Decentralized Wage Formation in Sweden. British Journal of Industrial Relations. 46:3.
[5] Heinbach, W. D. (2005) Impact of Opening Clauses on Bargained Wages. IAW Discussion Papers 22. Institut für Angewandte Wirtschaftsforschung (IAW).
[6] Ellguth, P., Gerner, H.-D. & Stegmaier, J. (2012) Wage Bargaining in Germany: Works Councils and Opening Clauses. Economic and Industrial Democracy February 2014. Vol 35 nro 1. 95–113.